

ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядається вплив етнічних стереотипів, принципу національної толерантності та ксенофобії на міжетнічне спілкування та визначення етнічної ідентичності в англійській мові. Етнічні стереотипи створюються на основі бінарної опозиції 'свої — чужі' і становлять узагальнені, схематизовані, не завжди правдиві уявлення про представників інших етнічних груп. Стереотипне сприйняття представників інших етносів британцями проявляється в англійській мові на лексичному рівні чисельними неофіційними номінативними засобами ідентифікації іноземців. Застосування неофіційних, образливих етнічних прозвісок та етнофобізмів свідчить про упереджене ставлення та є проявом ксенофобії.

Ключові слова: етнізм, етнофобізм, національний стереотип, етнічна ідентичність, толерантність, міжкультурна комунікація.

Святюк Ю. В. Этническая идентичность и национальная толерантность в английском языке. В статье рассматривается влияние этнических стереотипов, принципа национальной толерантности и ксенофобии на межэтническое общение и определение этнической идентичности в английском языке. Этнические стереотипы формируются на основе бинарной оппозиции 'свои — чужие' и представляют обобщенные, схематизированные, не всегда правдивые представления о членах других этнических групп. Стереотипное восприятие представителей других этносов британцами проявляется в английском языке на лексическом уровне многочисленными неофициальными номинативными средствами идентификации иностранцев. Использование неофициальных, оскорбительных этнонимов-прозвищ и этнофобизмов свидетельствует о предвзятом отношении и является проявлением ксенофобии.

Ключевые слова: этноним, этнофобизм, национальный стереотип, этническая идентичность, толерантность, межкультурная коммуникация.

Sviatiuk Yu. V. Ethnic Identity and National Tolerance in English. Development of modern civilization is marked by the tendency to multiculturalism coexistence of different nations, ethnic groups and cultures. Whereas international integration is high on the agenda, the world witnesses the necessity to preserve national and cultural diversity, authenticity of national and ethnic groups.

The study raises a problem of ethnic identity in multicultural British society. The article aims to reveal the impact of ethnic stereotypes, national tolerance and xenophobia on intercultural interaction of the British with foreigners and ethnic minorities. Ethnic stereotypes are based on prejudiced biased perception of foreigners, which is caused by the realisation of cognitive opposition 'we — others'. In everyday individual consciousness there is a strong tendency to associate 'ourselves' with the neutral norm or evaluate 'ourselves positively'. The 'others' as representatives of different ethnic groups, however, are perceived in a negative way. Subsequently, xenophobia and prejudice lead to usage of unofficial ethnic names, offensive ethnophobisms and derogatory ethnic nicknames. Unofficial ethnic names are considered insulting and therefore unacceptable in intercultural communication. Thus, to follow the principle of 'political correctness' and national tolerance it is necessary to avoid using offensive, invective terms concerning foreigners or members of ethnic minorities.

Names denoting ethnic groups in present-day English may be classified by the type of designation — internal and external ethnic names, and the sphere of usage — official and unofficial ethnic names, ethnophobisms and ethnic nicknames.

Keywords: ethnic name, ethnophobism, national stereotype, ethnic identity, tolerance, intercultural communication.

Національні особливості світосприйняття визначають специфіку комунікативної взаємодії британців з ‘чужими’ етносами. У процесі соціокультурного становлення разом зі зразками поведінки, суспільними уявленнями, нормами та цінностями, індивід засвоює притаманні певному колективі стереотипні уявлення про інші етнічні групи, їх представників, особливості менталітету та національного характеру останніх. Комунікативна взаємодія англійців з іноземцями визначається, з одного боку, стереотипним (упередженим або толерантним) ставленням до чужих народів, а з іншого – вимогами принципу політичної коректності та мирного співіснування різних націй.

Незважаючи на вимоги принципу ‘політичної коректності’ та толерантності щодо етнічних меншин, поле ксенофобії у сучасній англійській мові є значним та неодноразово ставало предметом спеціальних лінгвістичних досліджень на матеріалі британського [3; 5; 11; 19], а частіше – на матеріалі американського варіанту англійської мови [1; 4; 6; 8; 12].

Метою статті є дослідження та розкриття впливу явища ксенофобії та політичної коректності на функціонування офіційних і неофіційних етнономінацій у сучасній англійській мові та виявлення особливостей міжетнічної взаємодії британців з іноземцями.

Комунікативно-прагматична настанова мовця-британця при номінації або характеристиці іноземця як представника групи ‘вони-чужі’ визначає застосування відповідної комунікативної стратегії та впливає на вибір адекватних тактик і мовленнєвих ходів. Реалізація тієї або тієї комунікативної стратегії міжетнічної взаємодії на лексичному рівні забезпечується використанням певних одиниць етнономінації, а саме – *офіційних етнонімів* та *етнофобізмів, етнонімів-прізвиськ*. Нормативні позначення представників чужих народів виступають загальноприйнятими або *офіційними етнонімами* (*Bulgarian* – болгарин, *Japanese* – японець, *Spaniard* – іспанець). Неофіційні назви, які представники одного етносу використовують стосовно представників іншого, є *етнонімами-прізвиськами* – пейоративними назвами (*moustache Pete* – італієць, *bubble* – грек, *hun* – німець) та *етнофобізмами* – табуйованими та образливими назвами (*yellow-belly* – мексиканець, *herring-choker* – норвежець), що здебільшого належать до стилістично зниженої лексики та сленгу. Прізвиська виконують номінативну функцію, надаючи ‘чужим’ етнічним спільнотам та їх представникам ще одну додаткову назву. Залучення першої групи нейтральних, офіційних етнономінацій на позначення іноземців сприяє дотриманню принципу політичної коректності в міжетнічному спілкуванні. Застосування неофіційних, образливих, негативно забарвлених етнономінацій у мовленні свідчить про наявні етнічні стереотипи, упереджене ставлення до представників інших народів та є виявом ксенофобії.

Дослідження міжетнічних стосунків та спілкування становлять особливий інтерес як для соціології, етнопсихології, культурології, так і для лінгвістичних студій [1; 2; 7; 10; 18]. Розвиток сучасної цивілізації відмічений мультикультуралізмом, тенденцією до співіснування різних етносів і культур [6: 102]. У сучасній теорії полікультуралізму національне мислиться як частина

загальнолюдського, що протистоїть етноцентризму та етнонаціоналізму. У межах полікультуралізму національне виступає самостійним фактором. Національне реалізується як одна з форм загальнолюдського, а загальнолюдське, у свою чергу, може втілюватися лише в конкретних національних формах.

Характер взаємодії та співіснування етнічних груп у межах певної країни, федерації або політичного об'єднання не завжди є позитивним і мирним. Чисельні етнічні сутічки, протистояння, непорозуміння є виявом ксенофобії стосовно не своїх, чужих етносів [14: 67; 15: 24].

Визнання виключного, вищого, статусу свого народу, розв'язання проблем одного народу за рахунок інших етнічних груп призводить до *ксенофобії* та *ізоляціонізму* як одного з видів етнічної ідентичності [10: 68; 20: 161]. Поняття ксенофобії є винаходом ХХ століття, проте емоції та почуття, пов'язані з ним є такі ж давні, як і людство. Причина неприязні до іноземців, нелогічного страху перед ними є простою: вони – чужоземці, не такі, як ми, не схожі на нас. Для багатьох людей цього цілком достатньо, щоб відчутти настороженість, упередженість, страх перед невідомим (а значить – небезпечним). Ксенофобія (*xenophobia*) визначається як неприязнь до іноземців, їх традицій, релігії тощо (*extreme dislike or fear of foreigners, their customs, their religion, etc*). Термін ксенофобія (як варіант зенофобія) уживається в психіатрії, де він позначає нав'язливий страх іноземців, незнайомих, що підтверджує важливість та необхідність усебічного дослідження зазначеного явища в межах різних наук. Ксенофобія – неприязнь або ворожнеча до іноземців – здебільшого супроводжується усталеними стереотипами стосовно певних етнічних груп. Стереотипне сприйняття представників інших етносів, їхніх реальних або уявних якостей відбивається в мовній картині світу британців чисельними номінативними засобами позначення іноземців, наприклад: *froggy* – француз; *Chinky, yellow, ricer* – китаєць; *spaghetti, dago* – італієць; *sauerkraut* – німець; *spinach* – іспанець; *bagel bender* – єврей; *bean bandit, greaseball* – мексиканець.

Якщо у ХІХ столітті позитивне або негативне ставлення до іноземців обмежувалося скоріше сприйняттям та оцінкою предметів матеріальної культури (*xenophobe* – *a person who hates or fears foreigners or strangers*), то для ХХІ століття більшої ваги у сфері міжетнічних стосунків набувають духовна та соціальна сфери. Такі терміни, як *англофобія / Anglophobia*, *американофобія / Americanophobia*, *австралофобія / Australophobia*, *франкофобія (галлофобія) / Frankophobia (Galeophobia)*, *германофобія / Germanophobia*, *кельтофобія / Celtophobia*, *японофобія / Japanophobia*, позначають не лише нав'язливий, ірраціональний страх перед представниками відповідних народів, але й неприняття, страх перед їхньою культурою. Подібне переміщення акцентів, виділення культури певного народу як окремого чинника, що може викликати фобічні стани, свідчить, з одного боку, про інтерес та обізнаність, доступність інформації про культуру та традиції інших народів, але, з іншого боку, – про все ще нетерпиме, вороже ставлення до незвичних, чужих спільнот та їх культур (*hatred or fear of foreigners or strangers or of their politics*

or cultures). Для викорінення ксенофобії в суспільстві необхідно сформува-ти позитивне, толерантне ставлення не лише до людей іншої раси, етносу з фізіологічними особливостями, але й до їх культури, способу життя та національної самобутності. Принцип толерантності визначається як прагнення до розширення власного культурного досвіду та діалогу [9: 46 – 54]. Приязне ставлення не лише до власного народу, а й до інших народів, повага цінностей чужої культури, готовність до спілкування та взаємодії з представниками будь-якої національності свідчить як про толерантне ставлення до чужих етносів, так і про позитивну етнічну ідентичність, що не заважає, а сприяє мирному міжетнічному співіснуванню.

Наприкінці ХХ століття в суспільстві набуває поширення концепція так званої ‘політичної коректності’. Це поняття стосується не лише політичного дискурсу, але й впливає на вибір відповідних мовних одиниць на позначення людей із фізичними вадами, людей літнього віку, при обговоренні проблем етнічних меншин.

Необхідною умовою політичної коректності в мові є уникнення вживання лексичних одиниць, які можуть дискримінувати людину відносно віку, статі, фізичного стану, расової та культурної приналежності [7: 116]. Значення останніх двох факторів – расова та культурна ідентичність – порізно оцінюється з позиції їх важливості та пріоритетності в сучасному суспільстві. З одного боку, спостерігається тенденція до подальшої міжнародної інтеграції, а з іншого – до збереження полікультурності, оригінальних національних особливостей кожної етнічної спільноти. Наприклад, герої роману Т. Парсонза вчитель Бадд і директор школи зазначають, що іноземні студенти, які приїжджають до Великої Британії, не бажають позбутися власної національної ідентичності: ‘*Oh, our students don't dream of becoming English, Mr. Budd. They harbour no ambitions to become British. They dream of becoming international.*’ ‘*Becoming international. That sounds good to me. When I went to Hong Kong, my dream was to become a part of something bigger than myself*’ [17: 48]. Вивчаючи англійську мову та проживаючи в чужій країні, студенти не намагаються перетворитися на англійців або британців, а скоріше прагнуть набути нового досвіду, познайомитися та засвоїти надбаня іншої культури, і в такий спосіб долучитися до загальнолюдської цивілізації.

Гармонійне співіснування та розвиток різних етнічних груп у складі єдиної країни залежить і від національної терпимості, толерантності, взаємного позитивного сприйняття представників власної та інших етнічних спільнот [6: 102; 10: 102; 16: 112; 20: 152].

Дотримання принципу толерантності та ‘політичної коректності’ в поліетнічному суспільстві сприяє подоланню та уникненню етнічної дискримінації. На мовному рівні це реалізується за допомогою вживання політично коректної лексики (етнонімів – нейтральних офіційних назв етносів) та евфемізмів, що дозволяють позбутися негативних оцінних перспектив висловлювання. Евфемізми створюють когнітивний ефект концептуального затемнення (*blurring*) або дефокусації (*defocusing*) небажаних референтів, і тим самим утримують адресата від повної інтерпретації висловлювання [13: 211].

Наприклад, з огляду на небажане підкреслення походження та відмежування від решти суспільства для номінації нащадків африканців або жителів країн Африки в сучасній англійській мові надається перевага лексичним одиницям *Black* та *African-American*, які виступають евфемистичними позначеннями порівняно з *Negro*: *'Negro' is now considered offensive by many people and words such as 'Black' and 'African-American' are used instead.*

Соціальна нерівність, історично залежне положення, економічно нестабільне становище, відмінність (а іноді й неприйняття, нерозуміння) культури та традицій етнічних меншин призводить до расово-етнічної дискримінації останніх з боку представників етнічної більшості. Мова як певний спосіб сприймання й організації, концептуалізації світу відбиває та фіксує зазначені явища суспільного життя. Існування та вживання в сучасній англійській мові низки лексичних одиниць, що є образливими, пейоративними позначеннями, прізвиськами інших народів є проявом ксенофобії, упередженого, зверхнього ставлення до іноземців як у британському, так і в будь-якому іншому суспільстві. Нетерпиме ставлення до чужих етносів, застосування етнонімів-прізвиськ зумовлює етносоціальні конфлікти. Керуючись принципом 'політичної коректності' та толерантності відносно інших народів, суспільство відмовляється від уживання образливих, інвективних позначень інших етносів, що також фіксується мовною традицією та словниками шляхом відмежування подібних одиниць від загальноновживаної, розмовної лексики. Перспективним у майбутньому є встановлення особливостей системи етнономінацій у різних варіантах сучасної англійської мови. Значний інтерес також викликає контрастивне дослідження представлення іноземців у британській, українській та інших мовних картинах світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Белова А. Д.** Прізвиська: соціально-культурний і соціо-прагматичний аспекти / А. Д. Белова, О. В. Ніколенко // Мовні і концептуальні картини світу. – 2000. – № 4. – С. 26–30.
2. **Вежбицкая А.** Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
3. **Городецька О. В.** Відображення англоцентризму в англійській мові / О. В. Городецька // Мовні і концептуальні картини світу. – 2000. – № 4. – С.103–108.
4. **Горшунов Ю. В.** Социокультурная характеристика национальных, этнических и расовых пейоративных отаббревиатурных прозвищ / Ю. В. Горшунов // Межкультурная коммуникация. – 2001. – Ч. 1 – С. 111–116.
5. **Дёмина А. В.** Номинация чужих этнических групп в английском языке новоанглийского периода : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / А. В. Дёмина. – Санкт-Петербург, 2001. – 20 с.
6. **Зацний Ю. А.,** Пахомова Т. О. Мова і суспільство : збагачення словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний, Т. О. Пахомова. – Запоріжжя : Запорізьк. держ. ун-т, 2001. – 243 с.
7. **Киселёва Т. В.** Коммуникативная корректность в языковой картине мира / Т. В. Киселёва // Языковая семантика и образ мира : тезисы междунар. науч. конф. – Ч. 1. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1997. – С. 115-117.
8. **Лалес К. В.** Про пейоративну расову термінологізацію на прикладі афро-американців / К. В. Лалес // Синтаксис, семантика і прагматика мовних одиниць : зб. наук. праць / За заг. ред. О. М. Старикової. – К. : НМК ВО, 1992. – С. 73 – 77.
9. **Лекторский В. А.** О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский // Вопросы философии. – 1997. – №1. – С. 46-54.
10. **Судьбы** национальных культур в условиях глобализации :

сб. материалов. — Челябинск : Энциклопедия, 2013. — Т. II. — 217 с. 11. **Филиппова М. М.** Парадоксы и стереотипы межкультурного общения представителей русской и британской культур / М. М. Филиппова // Вестник Московского ун-та. — Серия 9. Филология. — 2002. — № 3. — С. 64 — 83. 12. **Фоменко О. С.** Питання етнічних меншин у політичному дискурсі Сполучених Штатів Америки / О. С. Фоменко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Іноземна філологія. — Вип. 31. — 2001. — С. 33 — 36. 13. **Chilton P.**, Shaffner Ch. Discourse and Politics / Discourse as Social Interaction / P Chilton., Ch. Shaffner // Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction / Ed. by T. A. van Dijk. — Vol. 2. — London : SAGA Publications, 1998. — P. 206 — 230. 14. **Dijk T. A. van** Racism at the Top. Parliamentary Discourses on Ethnic Issues in Six European States / T. A. van Dijk. — Drava Verlag 2000. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://free.pdf5.net/c/chapter-3-teun-a.-van-dijk,-parliamentary-debates-chapter-w36278.html> 15. **Diversity** and cohesion: new challenges for the integration of immigrants and minorities. — Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2000. — 119 p. 16. **Irving L.** The Language of Ethnic Conflict / L. Irving. — New York : Columbia University Press, 1983. — 162 p. 17. **Parsons T.** One For My Baby / T. Parsons . — London: Harper Collins, 2002. — 378 p. 18. **Kominarecova E.** Insights into Multicultural Communication / E. Kominarecova // Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World II. Part I: Linguistics, Translation and Cultural Studies. — Прењов : Прењовска univerzita, 2012. — P. 339 — 349. 19. **Wachal R. S.** Taboo Or Not Taboo: That Is The Question / R. S. Wachal // American Speech. — 2002. — Vol. 77, № 2. — P. 195—206. 20. **Wodak R.** The Discursive Construction of National Identity / R. Wodak. — Edinburg : Edinburg University Press, 2003. — 362 p.

Святюк Юлія Вікторівна — кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
Україна, 01601, Київ, вулиця Володимирська, 60.
E-mail: svjulia@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-8343-1890>

Svatiuk Yulia Viktorivna — Candidate of Philology Sciences , Associate Professor of Foreign Languages Department. Kyiv Taras Shevchenko National University. Ukraine, 01601, Kyiv, Volodymyrska Str., 60.